

YOĞUN BAKIM HEMŞİRELİĞİNDE SERTİFİKA PROGRAMLARI

CERTIFICATION PROGRAMS IN INTENSIVE CARE NURSING

Gülçin BOZKURT^a, Emine TÜRKMEN^b

ÖZ Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin, kaliteli, bütüncül hasta bakımı sağlamaları, rollerini etkin ve etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri için yeterli bilgi ve beceriye sahip olmalıdır. Sertifika programları düzenlenirken, ulusal olarak tanınan standartlara göre yoğun bakım hemşireleri için gereken bilgi, beceri, tutum ve mesleki yetkinlikler belirlenmelidir. Gelişmiş ülkelere göre Türkiye’de yoğun bakım hemşireliği sertifikalı eğitim programları yeni başlamış olup bu programların yürütülmesinde birçok sorun olduğu tahmin edilmektedir. Sertifika eğitimlerinin etkinliğinin çalışan, hasta ve kuruma katkı açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu derlemede, Türkiye’de yürütülen yoğun bakım hemşireliği sertifika programları literatür eşliğinde değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik, sertifika, sertifika standartları, yoğun bakım

ABSTRACT Nurses who works in critical care areas should have a combination of transferable skills and knowledge to enable them to provide high quality holistic patient care and to perform their role efficiently and affectively. In the planning of the certificate program, it should be determined to gain knowledge, skills, attitudes, values and professional competencies of critical care nurses based on national critical care nursing education standards. According to the developed countries, the intensive care nurses certificate programs have just started in Turkey and there are many problems with the execution of these certification programs. The effectiveness of certification program needs to be evaluated in terms of employee, patient and institutional contribution. In this review, the intensive care nursing certification programs being conducted in Turkey were evaluated in the light of the literature.

Key words: Nursing, certification, certification standard, critical care

GİRİŞ

Yoğun bakım üniteleri; gerçek ve potansiyel yaşamı tehdit eden kritik problemleri olan hastaların 24 saat izlendiği, karmaşık yüksek teknolojiler ile donatılmış ünitelerdir. Bu ünitelerde kritik hastaların takip, tedavi ve bakımında yoğun bakım teknolojilerini kullanabilen ve kanıt temelli bakım yapabilen multidisipliner bir ekibin olması gerekmektedir. Bu ekip içinde, 7/24 hasta başında olan yoğun bakım hemşirelerinin yetkin olması kritik derecede önemlidir.¹⁻⁴ Yoğun bakım hemşiresi; karmaşık yaşamı tehdit eden problemi olan hastaları tanıyan, koruyucu ve rehabilite edici girişimler ile hasta ve ailenin fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden güçlenmesini sağlayan, hasta ve aileleri ile terapötik iletişim kuran, sağlık bilimi ve teknolojisindeki gelişmeler doğrultusunda yeni tedavi ve bakım yöntemlerini kullanabilen, acil, kritik ve karmaşık hasta bakım gereksinimlerini karşılayabilecek yetkinliğe sahip, sorun çözme becerisi gelişmiş hemşiredir.^{2,3,5}

Dünyanın birçok ülkesinde ve ülkemizde temel hemşirelik eğitiminde, yoğun bakım ile ilgili konulara yeterince yer verilmemektedir. Yeni mezun hemşire yoğun bakımda çalışmaya başladığında yetersiz kalmaktadır. Eğitimde

öğrenilenler, zaman içinde toplumun sağlık gereksinimlerinin değişmesi ya da bilimsel gelişmelere bağlı olarak geçerliliğini kaybetmektedir. Ayrıca sağlık kurumlarında toplam kalite yönetimi, akreditasyon ve hasta güvenliğine yönelik yapılan düzenlemeler, hemşirelerin mezuniyet sonrası sürekli eğitimini ve sertifikasyonunu zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda tıbbi ve mesleki gelişmeleri takip edebilmek ve uygulamaya aktarabilmek için diğer mesleklerde olduğu gibi yoğun bakım hemşireliği alanında da eğitimlerin sürekli olması ve eğitimlerin ilgili standartlar doğrultusunda yürütülmesi önemlidir.⁶⁻⁸

Bu makalenin amacı, yoğun bakım hemşirelerinin kaliteli ve güvenli hasta bakım hizmeti sağlamasında önemli bir yeri olan yoğun bakım hemşireliği sertifika programlarının dünyada ve ülkemizde gelişimine ve sertifika programlarının yürütülmesinde önemli noktalara dikkat çekmektir.

Yoğun Bakım Hemşireliği Eğitimi ve Sertifika Programlarının Tarihsel Gelişimi

Yoğun bakım eğitimlerinin, sağlık alanındaki bilimsel ve teknolojik ilerlemelere paralel

Geliş Tarihi/Received:11.03.2019; Kabul Tarihi/Accepted:22.08.2019

^aDoç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi-Ebelik Bölümü, İSTANBUL

^bDr. Öğr. Üyesi, Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İSTANBUL

Yazışma Adresi/Correspondence: Gülçin BOZKURT

E-posta: gbozkurt@istanbul.edu.tr

olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında başladığı bilinmektedir.^{1,9} Yoğun bakım hemşireliği sertifikasının ise sınav ile ilk defa 1976 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) verildiği bildirilmektedir. Amerikan Ulusal Sertifikasyon Ajansı tarafından akredite edilen bu sınavlar, Amerikan Yoğun Bakım Hemşireler Derneği (American Association Critical-Care Nurses=AACN) tarafından yürütülmektedir. Amerika’da yoğun bakım hemşirelerinin yetkilerini sürdürebilmeleri için aralıklı olarak sınava girmeleri ve sürekli eğitim etkinliklerine katılarak kendilerini sürekli geliştirdiklerini belgelemeleri gerekmektedir. Günümüzde farklı yoğun bakım türleri ve farklı pozisyonlar için farklı sertifikasyon sınavları ile yaklaşık 110 000 hemşireye sertifika verildiği bildirilmektedir.¹⁰

Amerika, Avustralya ve Kanada’da “hemşirelikte sertifika programları” uzun yıllardır yasal zeminde yürütülmektedir. Kanada, ABD, Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi ülkelerde sınav ya da akredite eğitim programının tamamlanması ile yoğun bakım hemşirelerine yetki verildiği görülmektedir.¹¹ Avrupa ülkelerinde genel olarak yoğun bakım hemşireliği ve diğer özel alanlara yönelik sertifika programlarının çerçevesi, Avrupa Hemşirelik Örgütleri Ağı (European Network of Nurses Associations=ENNO) tarafından önerilen ilkeler doğrultusunda hazırlanmaktadır. ENNO, temel hemşirelik eğitiminde özel alanlara yönelik eğitim verilmemesi, hemşirelik alanında bilgi ve becerilerin artması ve karmaşık hale gelmesi nedeni ile hizmet alan kişilerin güvenliği için spesifik alanlarda çalışan hemşirelerin, temel eğitim sonrası sertifika programları ile eğitilmesi gerektiğini belirtmektedir. ENNO, özel alan eğitimlerinin temel hemşirelik standartları ile uyumlu olmasını, bu standartların bir hemşirelik kuruluşu tarafından oluşturulmasını, eğitimin hemşirelerin sorumluluğunda yürütülmesini önermektedir. Avrupa Yoğun Bakım Hemşireliği Dernekleri Federasyonu (European Federation of Critical Care Nursing Associations=EfCCNa) Avrupa’da yoğun bakım hemşireliği sertifika programlarını bir yönetmeliğe bağlamıştır.²

Kanada’da yoğun bakım hemşireliği sertifika programları Amerika Birleşik Devletleri’ne benzer biçimde yürütülmektedir. Kanada Hemşireler Birliği (Canadian Nurses Association=CNA) ve Kanada Yoğun Bakım

Hemşireler Birliği (The Canadian Association of Critical Care Nurses=CACCN) tarafından yürütülen sınavlar ile elde edilen yetki belgelerinin sınav veya sürekli eğitimlerle beş yılda bir yenilenmesi gerekmektedir. Ayrıca, Amerikan Yoğun Bakım Hemşireleri Birliği tarafından sağlanan yetki belgeleri de bu ülkede kabul görmektedir.¹²

İngiltere’de yoğun bakım hemşireliği sertifika programları, Hemşirelik Kurulu’nun belirlediği standartlar çerçevesinde, üniversitelerde yürütülen, akredite, 60 kredilik ve bir yıl süren teorik ve klinik eğitim programları ile sağlanmaktadır. Eğitim programları alanında uzman yetkin hemşireler tarafından yürütülmekte ve programların her beş yılda bir onayı ya da akreditasyonu gerekmektedir. Eğitim programları, ulusal yoğun bakım ve travma hemşireliği yetkinliklerini sağlayacak şekilde tasarlanmaktadır.¹³ Avustralya ve Yeni Zelanda’da da yoğun bakım hemşireliği sertifika programlarının İngiltere’ye benzer biçimde üniversitelerde bir yıl süren eğitim programları şeklinde yürütüldüğü görülmektedir.¹⁴

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de yoğun bakım hemşireleri mezuniyet sonrası eğitimler ile desteklenmektedir. Mezuniyet sonrası sürekli eğitimler; yükseköğrenim kurumlarında verilen lisansüstü ve doktora programları şeklinde veya kurs ve sertifika programları ile sağlanmaktadır.^{2,4} Ülkemizde ilk olarak 1981 yılında, Vehbi Koç Vakfı’nın katkıları ile Amerikan Hastanesi’nde mezun hemşirelere yönelik uluslararası ölçütlerde “Koroner Yoğun Bakım Hemşireliği” eğitimi verildiği bilinmektedir. Ayrıca 1990 yılında Vehbi Koç Vakfı ve Sağlık Bakanlığı arasında düzenlenen bir protokol kapsamında, Amerikan Hastanesi ve Houston-Methodist Hastanesi işbirliği ile 240 saatlik yoğun bakım hemşireliği eğitim programının başlatıldığı görülmektedir. Ardından 1992 yılında Amerikan Hastanesi bünyesinde Vehbi Koç Vakfı’na bağlı olarak açılan Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC)’nde devam eden bu programların, ülkemizde yoğun bakım hemşireliği başta olmak üzere çeşitli özel dal hemşireliği sertifika programları için ilk örnek olmuştur.¹⁵

Daha sonra birçok kurum tarafından yoğun bakım hemşirelerine yönelik çeşitli kurslar yapılmıştır. Yasal olarak Sağlık Bakanlığı tarafından 2003 yılında yayımlanan ve 2008 yılında yenilenen “Yoğun Bakım Hemşireliği

Eğitim Programı Uygulama Yönergesi” ile devlet ve üniversite hastanelerinde çalışan yoğun bakım hemşirelerinin eğitimi için bir çerçeve oluşturulmuştur.¹⁶ Türkiye’de 2007 yılında yenilenen Hemşirelik Kanunu ile hemşirelikte ilk kez uzmanlık ve yetki belgesi sahibi olma ayrımı yapılmıştır. Bu Kanunda; hemşirelerin meslekleri ile ilgili özellik arz eden birim ve alanlarda belirlenecek esaslar çerçevesinde yetki belgesi alacağı; hemşirelik yasasında yetki belgesi alınması gereken eğitim programlarının düzenlenmesi, uygulanması, koordinasyonu, belgelendirme ve tescili ile kredilendirme ve yetki belgelerinin iptali gibi hususların, Sağlık Bakanlığı’nca çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir.¹⁷ Yetki belgesine sahip hemşireler madde 8’de “hemşirelik mesleği ile ilgili özellik arz eden birim ve alanlarda yetki belgesine sahip ve bu alanlara ilişkin hemşirelik bakım hizmetlerinden sorumlu hemşiredir” şeklinde tanımlanmıştır. Bu Kanunda, yetki belgesine sahip hemşirelerin görev, yetki ve sorumluluklarının, sahip oldukları yetki belgeleri ve çalıştıkları özellikli alana göre bakanlıkça düzenleneceği belirtilmiştir.¹⁸

Ülkemizde Sağlık Bakanlığı tarafından 2014 yılında yayımlanan “Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği”, yoğun bakım hemşireliği ve diğer özel dal hemşireliğine yönelik sertifikalı eğitim programları için tüm sağlık kurum ve kuruluşlarını kapsayan yasal bir zemin oluşturmuştur.¹⁹ 2015 yılında “Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifikalı Eğitim Programı Standartları”nın ardından, 2016 yılında “Çocuk Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifikalı Eğitim Programı Standartları” ve 2017 yılında “Yenidoğan Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifikalı Eğitim Programı Standartları” yayımlanmıştır.²⁰⁻²²

Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifikalı Eğitim Programının Amacı ve Yararları

Günümüzde sağlık bakım hizmetleri kompleks hale gelmiş olup sağlık çalışanlarının bilgi ve beceri ile donanımlı ve işlerinde yetkin olmaları, bakım verdikleri hastalar, çalıştıkları kurumlar ve kendileri açısından güvenli bir ortam yaratmanın önkoşulu olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda yoğun bakım hemşirelerinin sertifikasyonu yoğun bakımda yatan hastaların güvenliği ve bakımın kalitesi için çok önemlidir. Diğer yandan akreditasyon standartları kapsamında hastaneler sertifikalı

hemşireyi önemli bir kalite göstergesi olarak kabul etmektedir.¹⁰

Yoğun bakım ünitelerinde yapılan çalışmalar; sertifikasyon programlarının hemşirelerinin klinik bilgi ve becerilerini geliştirdiğini ve klinik liderlik-danışmanlık yapma becerilerini güçlendirdiğini, hasta ve çalışan güvenliğini artırdığını, hasta bakım kalitesini yükselttiğini, sağlık ekibi ve hemşireler arasında ilişkiyi geliştirdiğini, iş memnuniyetini artırdığını, hemşirelerin kurumdan ayrılmasını önlediğini ve kurum misyonunun güçlenmesine katkı sağladığını göstermektedir.²³⁻²⁵ Kendall-Gallagher ve Blegen’in (2009) 48 yoğun bakım ünitesinde yaptığı çalışmada YBH sertifikasına sahip hemşire oranının yüksek olduğu ünitelerde hasta düşmelerinin azaldığı, deneyimli hemşirelerin bulunduğu ünitelerde üriner sistem infeksiyonlarının azaldığı belirlenmiştir.²⁴ Biel ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan sistematik incelemede; özel alan sertifikasyonunun hasta sonuçlarına etkisini inceleyen 2000-2013 yılları arasında yapılmış araştırma makalelerinden dokuzu çalışma kapsamına alınmış ve sertifikasyonunun hasta sonuçları üzerinde olumlu etkisi olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada, sertifikalı ostomi ve yara bakım hemşirelerinin uygulamaları doğru yapma oranlarının arttığı, rehabilitasyon ünitelerinde hastaların daha erken taburcu olduğu, hastanede düşme ve mortalite oranlarının düştüğü bildirilmiştir.²⁶

Ülkemizde, yoğun bakım hemşireliği sertifikasyon programları 2015 yılından bu yana çok sayıda merkezde yürütülmesine rağmen, bu programların hasta, hemşire ve kurum çıktılarına etkisini değerlendiren araştırma sonuçlarına rastlanmamıştır. Halen yürütülmekte olan bu sertifika programlarının etkinliğinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifikasyon Programı Standartları

Bilim ve teknolojideki gelişmelere paralel olarak her geçen gün yoğun bakım ile ilgili bilgi ve uygulamalar değişmekte, hemşirelerin rol ve sorumlulukları genişlemektedir. Yoğun bakım hastasının değişen ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, yoğun bakım hemşirelerinin eğitiminin günün koşullarına göre düzenlenmesi gerekmektedir.^{1,4}

Hemşirelikte sürekli eğitim programları ile ilgili standartlar içinde programın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili

önemli kriterler yer almaktadır. Bu bağlamda programın planlama aşamasında katılımcıların mesleki yetkinliklerini geliştirme ve hemşirelik bakımını iyileştirmeye odaklanması, eğitim ihtiyaç analizlerinin bu iki noktaya dikkat edilerek öğrenme çıktıları kapsamında hemşirelerin hangi bilgi, beceri ve uygulamaları geliştirilerek hangi yetkinliklere ulaşacağıının tanımlanması gerekmektedir. Eğitim programı içeriği ve eğitim yöntemlerinin de bu öğrenme çıktıları üzerine ve kanıt temelli bilgilere odaklanarak hazırlanması, eğitimcilerin alanında yetkin kişilerden seçilmesi, programın katkılarının ölçülmesine yönelik değerlendirme planı oluşturulması önerilmektedir.^{8,27,28}

Yoğun bakım hemşirelerinin eğitiminin, yoğun bakım hastasının değişen ihtiyaçları göz önünde bulundurularak günün koşullarına göre düzenlenmesi, tekrarlayan sorunlara odaklanması ve sürekli güncellenmesi gerekmektedir. Ülkemizde halen yürütülmekte olan yoğun bakım hemşireliği sertifikalı eğitim programı standartları 2015 yılında revize edilmiştir. Yoğun bakım hemşireliği sertifikalı eğitim programı standartları kapsamında; eğitim yetkisi alacak kurumlara yönelik ölçütlerin belirlenmiş olması; program içeriği, hedefleri, eğitimcilerin özelliklerinin belirtilmiş olması, kuramsal ve klinik eğitim ortamı ve gerekliliklerin açıklanmış olması, başarı kriterlerinin belirlenmiş olması uluslararası standartlar göz önünde bulundurulduğunda olumlu özellikler olarak sayılabilir.²⁰

Ülkemizde öncelikle İstanbul, Ankara ve İzmir’de başlatılan sertifika programları bugün birçok ilde sürdürülmektedir. Ülke genelinde 30 bin yoğun bakım hemşiresi olduğu tahmin edilmektedir. Sağlık Bakanlığı’nın bildirdiği sayılara göre ülkemizde 2018 yılına kadar yoğun bakım alanında yapılan sertifikalı eğitim programları ile 5102 erişkin yoğun bakım hemşiresi, 112 çocuk yoğun bakım hemşiresi ve 994 yenidoğan yoğun bakım hemşiresi sertifika almaya hak kazanmıştır. Bu programların ülke genelinde 100’ün üzerinde merkezde yürütülmesi ile birlikte bu merkezlerin kanıt temelli bilgileri içeren ortak kullanıma sunulan “bir eğitim kitapçığının” olmaması önemli bir eleştiri alanıdır. Bu merkezlerde esas görevi eğitim olmayan, kişilerin eğitim yaptığı eğitimlerin ortaklaştırılması için acilen sertifika programına yönelik kitabın ve diğer eğitim materyallerinin hazırlanması gerekmektedir.

Yoğun Bakım Hemşirelerinin Yeterliliğinin Değerlendirilmesi

Amerika ve Kanada’da yoğun bakım hemşireleri sertifikasyona yönelik yetkinliğini onaylatmak için sınava girmekte veya bir program tamamlayarak onay almaktadır. EfCCNa, yoğun bakım hemşirelerinin eğitime yönelik yayınladığı rehberde, yoğun bakım hemşirelerinin yaşam boyu öğrenme kavramını benimsemesi ve sertifika/kurslar tamamlandığında kişisel gelişimin bittiğini düşünmemesi gerektiğine dikkat çekmektedir.² Hemşirelikte yetkinliklerin ve özerkliklerin nasıl geliştirileceğine yönelik çözümler bulmak gerekmektedir. EfCCNa, yoğun bakım hemşirelerinin başarılı bir şekilde hazırlanmasında anahtarın, ulusal düzeyde tanınan, hemşirelerin işlerini güvenle yapmasını sağlayacak klinik ve mesleki yeterliliklerin belirlenmesi olduğunu bildirmektedir.² İngiltere’de yoğun bakım hemşireliği programları yetkinlik kazandırma odaklı planlanmakta, yoğun bakım hemşirelerinde olması gereken bilgi, beceri, tutum, değer ve mesleki yeterlilikler belirlenmekte, kuramsal ve klinik eğitim bir bütünlük içinde yürütülmekte, kuramsal bilgilerin klinik rehberler ile yetkinliğe dönüşümü sağlanmaktadır.¹³ Yoğun bakım hemşirelerin yeterliliği dört temelde; bilgi, beceri, tutum/değer ve deneyim tabanında ele alınmaktadır.^{6,29}

Literatürlerde sertifikalı yetkin ve kendine güvenen hemşirelerin, hasta bakım ve tedavisini daha iyi yaptığı ve iş doyumunun daha yüksek olduğu bildirilmiştir.^{6,7,24} Kendall-Gallagher ve Blegen (2009) yoğun bakım hemşirelerinin sertifikasyonunun hasta bakımı ve hasta güvenliği üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirlemiştir.²⁴ Yoğun bakım hemşirelerinin temel yeterlilikleri ve ilişkili faktörleri değerlendirmek amacı ile yapılan bir araştırmada; bilgi tabanının kliniğe göre zayıf olduğu, klinik yeterlilik, işbirliği, tutum ve değerler temelinin çok iyi olduğu belirlenmiştir. Hemşirelerin temel yeterliliğini açıklayan en güçlü faktörün hemşirelik bakımında otonomi olduğu saptanmıştır. Ayrıca klinik değerlendirmelerin yapılması, hasta verilerinin yorumlanması ve bağımsız kararların verilmesinde ileri düzey uygulamalar yapmaya yetkili kişilerden önemli beklentiler olduğu bildirilmiştir.²⁹ Ancak yoğun bakım hemşireliğinde sertifikasyon ve yeterlilik arasındaki ilişki halen yeterince incelenmemiştir. Bakım verenlerin yeterliliği ve

sertifikasyonu ile hastaların güvenliği arasındaki ilişki hemşirelikte yeni bir araştırma alanıdır.

Amerikan Hemşirelik Uzmanlık Kurulu'nun (The American Board of Nursing Specialties=ABNS) Araştırma Komitesi tarafından, 94,768 sertifikalı hemşire ile yapılan araştırma sonucuna göre sertifika programları ile ilgili sınav maliyetleri, kurum desteğinin olmaması ve sertifikalı hemşirenin hak ettiği değeri bulmadığı belirlenmiştir.³⁰ Ülkemizde yoğun bakım hemşireliği sertifika programlarında; eğitmciler, eğitim içerikleri, uygulama alanları ve yapılan sınavlar ile ilgili halen bir değerlendirme yapılmamıştır. Ayrıca sertifikalı hemşirelerin yetkinlikleri, hasta bakım sonuçlarına etkileri araştırılmamıştır. Bu bağlamda, yürütülen sertifika programlarının etkinliğinin ve uluslararası standartlara uygunluğunun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Avustralya Kritik Bakım Hemşireliği Birliği (Australian College of Critical Care Nursing), ENNO ve EfCCNa, mezuniyet sonrası hemşirelerin uzmanlık düzeyinde eğitiminin, Yükseköğretim kurumları veya eşdeğer profesyonel akredite kuruluşlar tarafından yapılması gerektiğini ve sertifikaların ilgili sağlık hizmeti yetkilileri ve kullanıcılar tarafından tanınması gerektiğini belirtmektedir.² Amerika'da 1991 yılında kurulmuş olan ABNS'nin, yaklaşık yarım milyon sertifikalı hemşireyi temsil eden, kar amacı gütmeyen akreditasyon konseyi olarak görev yapmaktadır. Bu konsey belirlenen standartlara göre sertifika programlarını 5 yıllığına akredite etmektedir.⁸

Ülkemizde yoğun bakım hemşireliği sertifika program standartlarının (eğitimin yürütülme şekli, katılımcıların niteliği, program sorumlusu, içerik, eğitimin değerlendirilmesi, re sertifikasyon vb) belirlenmesi, sertifikaların tescili, program açma yetkisi ve programların denetimi Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ülkemizde tescilli en az 20 yoğun bakım yatağına sahip, üçüncü düzey erişkin yoğun bakım ünitesine sahip hastaneler, Sağlık Bakanlığından yetki aldığı anda sertifika eğitimleri verebilmektedir. Yeterli 3. düzey yatak kapasitesine sahip olmayan kurumlar ise protokoller yaparak ortak program yürütebilmektedir.²⁰

Avrupa Yoğun Bakım Hemşireleri Dernekleri Federasyonu sertifika eğitim programlarının en az yarısının uygulamalı olması gerektiği

belirtmektedir.² Ülkemizde erişkin yoğun bakım hemşireleri sertifika programlarında, eğitimler 120 saat teorik ve 120 saati uygulamalı (toplam 30 işgünü) olacak şekilde planlanmaktadır.²⁰ Eğitimin yarısının uygulama olması genel olarak olumlu bir durumu yansıtmakla birlikte, program süresinin kısa olması, programda kazandırılacak yetkinliklerin detaylı olarak tanımlanmamış olması, klinik eğitmcilerin eğitim verme yetkinlikleri değerlendirilmeden sadece sertifikaya sahip hemşirelere bu yetkinin verilmiş olması gibi etmenler üzerinde düşünülmesi gereken ve iyileşme alanları olarak bekleyen konulardır.

Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifika Programı Sorumlusu

Yoğun bakım hemşirelerinin eğitiminin, tutarlı ve yapılandırılmış olması, yoğun bakım uygulamaları, teori ve araştırma alanlarında uygun niteliklere sahip, ideal olarak yüksek lisans veya doktora düzeyinde nitelikli uzman hemşireler tarafından yapılması önerilmektedir.² Amerika, Kanada ve Avrupa'nın birçok ülkesinde, yeterliklerin geliştirilmesi ile ilgili mesleki standartları oluşturma, izleme ve sürdürmekten hemşirelik kurumlarının sorumlu olduğu görülmektedir. Sertifika programlarının; başlık, yer, kuramsal ve uygulama süresi, felsefesi, amaç ve hedefleri, eğitim yöntemleri, eğitim ortamı, eğitmciler ve diğer destek elemanlar, değerlendirme, sertifika /diploma hemşirelik kurulunda onaylanmaktadır. Tüm ülkede yapılan sertifika programlarında, hemşirelik kurulunun belirlediği standartlar ve eşdeğerlik sağlanmaktadır. Örneğin, AACN yoğun bakım ile ilgili 19 farklı alanda sertifika programını onaylamaktadır.⁸ Ülkemizde yoğun bakım hemşireleri ile ilgili yapılan sertifika programları akredite edilmemekte, sertifikaların tescili Sağlık Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.²⁰

Sertifikaların yenilenmesinde ülkelere ve sertifika programlarının özelliklerine göre fark olmakla birlikte, örneğin Amerika'da yoğun bakım hemşirelerinin üç yılda bir sertifikalarını yenilemeleri gerekmektedir. Sertifikaların yenilenmesi için bazı kriterler belirlenmiş ve adayların bu kriterleri yerine getirmeleri beklenmektedir. Hemşirelerin çalışma saatleri, yoğun bakım ile ilgili çabaları (eğitim, öğrenciye rehberlik, yazı, poster, kongre, standart değerlendirme ve uygulama sınavları

vb.) kredilendirilmekte ve yetki belgeleri onaylanırken bu etkinlikler göz önünde bulundurulmaktadır.⁸

Türkiye’de Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifikasının geçerlilik süresi beş yıldır. Beş yılın sonunda sertifika süresi dolanların sertifika yenilemek (re-sertifikasyon) üzere başvurması gerekmektedir. Ülkemizde sertifika geçerlilik süresi içerisinde yoğun bakımda aktif olarak çalıştığını belgeleyen ve mesleki etkinliklerden yeterli puan alan hemşirelerin sertifikaları yenilenmektedir. Sertifikaların yenilenmesinde; yayınlar, rehberlik/mentörlük, sürekli eğitim faaliyetleri (mesleki kurslar, kongreler, diğer bilimsel toplantılara) katılma ve sunum yapma, yoğun bakım alanında akademik eğitim (tezli/tezsiz yüksek lisans, doktora) ve kurum ya da kuruluşlarda komite yöneticiliği veya üyeliği yapmak mesleki etkinlikler olarak değerlendirilmektedir. Bu şartları sağlamayan hemşirelerin beş yılın sonunda sertifika yenileme sınavına girmesi gerekmektedir. Yapılan yenileme sınavından başarılı olanların sertifika sürelerinin beş yıl daha uzatılacağı, sertifika yenileme sınavına peş peşe iki kez katılmayanların sertifikalarının geçersiz sayılacağı belirtilmektedir.²⁰

SONUÇ

Günümüzde sağlık bakım hizmetleri kompleks olduğu için sağlık çalışanlarının işlerinde yetkin olmaları, bakım verdikleri hastalar, çalıştıkları kurumlar ve kendileri açısından olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Erişkin, çocuk ve yenidoğan yoğun bakım hemşirelerinin sertifikasyonu, tüm yoğun bakımda yatan hastaların güvenli ve kaliteli bakım almalarında anahtardır. Ancak bu programların uluslararası yoğun bakım hemşireliği eğitim standartları kapsamında irdelenmesi, yapılan programların hasta bakım sonuçları, hemşirelerin profesyonel gelişimine katkılarının incelenerek sonuçlarının sertifikasyon programlarının gelişimine yansıtılması yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Akbal Ergün Y. Yoğun bakım hemşiresinin rolleri ve sorumlulukları. In: Akyol A, editör. Yoğun bakım hemşireliği. 1. basım. İstanbul: Medikal Sağlık ve Yayıncılık; 2017. p.13-25.
2. European Federation of Critical Care Nursing Associations (EfCCNa). Position statement on post-registration

critical care nursing education within Europe. 2004. Available from: <http://www.efccna.org/images/stories/publication/2004>

3. Derham C. Achieving comprehensive critical care. Critical Care Nursing 2007;12:56-60.
4. Kavaklı Ö, Uzun Ş, Arslan F. Yoğun bakım hemşirelerinin profesyonel davranışlarının belirlenmesi. Gülhane Tıp Dergisi 2009;51(3):168-173.
5. Akbal Ergün Y. Yoğun bakım hemşiresinin standartları. In: Akyol A, editör. Yoğun bakım hemşireliği. 1. basım. İstanbul: Medikal Sağlık ve Yayıncılık; 2017. p.27-36.
6. Baxter R, Edvardsson D. Impact of a critical care postgraduate certificate course on nurses' self-reported competence and confidence: A quasi-experimental study. Nurse Education Today 2018;65:156-161.
7. Boyle DK. Nursing specialty certification and patient outcomes: what we know in acute care hospitals and future directions. Journal of the Association for Vascular Access 2017;22(3):137-142.
8. American Association Critical-Care Nurse. National Commission for Certifying Agencies. 2018. Available from: <https://www.aacn.org/certification/value-of-certification-resource-center>.
9. Akpir K. Türk anestezi tarihi. Türk Anest Rean Der Dergisi 2012;40 (Ek sayı 1):1-25.
10. American Association of Critical-Care Nurses. Certification Exam Policy Handbook. 2019. Available from: https://www.aacn.org/certification/preparationtoolsandhandbooks/~/_media/aacnwebsite/certification/getcertified/handbooks.
11. Gill FJ, Leslie GD, Grech C, Latour JM. A review of critical care nursing staffing, education and practice standards. Australian Critical Care 2012;25(4): 224-237.
12. Canadian Nurse Association. Certification Nursing Practice Specialties. Available from: <https://www.cnaaic.ca/en/certification/getcertified/certificationnursingpractice>.

13. Kings Collage London. Intensive care nursing. Available from: <https://www1.kcl.ac.uk/teares/nmvc/pos-treg/handbooks/docs/2018-96KNIC306>.
14. The Australlian Collage of Nursing. Graduate Certificate Entry Requirements and General Information. Availablefrom:<https://www.acn.edu.au/education>.
15. Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Semahat Arsel Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC). SANERC: Hemşireliğe adanan 25 yıl. İstanbul: A4 Ofset Matbaacılık; 2019.
16. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Yoğun Bakım Hemşireliği Eğitim Programı Uygulama Yönergesi. Yayınlanma tarihi ve sayısı: 13.05.2008/17438. Erişim: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CndnaCIZnWQJ:https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1322,yogunbakimyonergedoc.doc%3F0+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>
17. Türk Hemşireler Derneği. Hemşirelik Kanunu (Kanun No: 6283, Resmi Gazete: 25.2.1954, Sayı: 8647; Yenilenme tarihleri: 2.5.2007, 8.2.2008, 2.11.2011, 12.7.2012). Erişim: <http://www.turkhemsirelerdernegi.org.tr/tr/yasaveyonetmelikler/yasa/hemsirelik>
18. Türk Hemşireler Derneği. Hemşirelik Yönetmeliği. 2010. Erişim: <http://www.turkhemsirelerdernegi.org.tr/tr/yasa-ve-yonetmelikler/yonetmelikler>
19. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Bakanlığı Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği. 2014. Erişim: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.AspX>
20. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Yoğun Bakım Hemşireliği. 2015. Erişim: <https://khgm.saglik.gov.tr>
21. İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü. Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Çocuk Yoğun Bakım Hemşireliği. 2016. Erişim:<http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/duyurular>
22. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Alanı Sertifikalı Eğitim Standartları: Yenidoğan Yoğun Bakım Hemşireliği. 2017. Erişim:<https://dosyamerkez.saglik.gov.tr>
23. Bonsall LM, Schnur MB, Deming C, Fryling-Resare K, Maroldo R. 2017 guide to nursing certification boards. Dimensions of Critical Care Nursing 2017;36(3):148-156.
24. Kendall-Gallagher D, Blegen MA. Competence and certification of registered nurses and safety of patients in intensive care units. American Journal of Critical Care 2009;18(2):106-113.
25. Beaudoin G, Alderson M, St-Louis L. Fostering professional development and improving the psychological health of nurses through the North American certification process in critical care. Journal of Nursing Education and Practice 2014;4(1):177-188.
26. Biel M, Grief L, Patry LA, Ponto J, Shirey M. The relationship between nursing certification and patient outcomes: A review of the literature. American Board of Nursing Specialties. Birmingham. 2014. Availablefrom:<http://www.nursingcertification.org>
27. Dickerson PS, Graebe J. Analyzing gaps to design educational interventions. The Journal of Continuing Education in Nursing 2018; 49(1):4-6.
28. Moyer A, Graebe J. Identifying the underlying educational needs that contribute to the professional practice gap. Journal of Continuing Education in Nursing 2018;49(2):52-54.
29. Lakanmaa RL, Suominen T, Ritmala-Castrén M, Vahlberg T, Leino-Kilpi H. Basic competence of intensive care unit nurses: cross-sectional survey study. BioMed Research International. 2015;1-13.
30. American Board of Nursing Specialties. American board of nursing specialties issues findings from the value of specialty nursing certification study. 2005. Availablefrom:<http://www.nursingcertification.org/resources/documents/research>.